

ONGERICHTE WOEDE

Noam Chomsky, *Het einde van de Amerikaanse droom: De tien principes voor de concentratie van rijkdom en macht*, vert. Rogier van Kappel, Utrecht, Ten Have, 2017, 194 pp., ISBN 9789025906214

In deze kleurrijke uitgave loodst Noam Chomsky tien dogma's binnen die alle het einde van de Amerikaanse droom ten teken geven. Daaruit moet een troosteloos beeld van de status quo oplichten. Al in de 'korte opmerking', helemaal aan het begin, stuiten we daarentegen op de belovende keerzijde van die doorprikte droom: "De 'droom' moet echter wel in stand gehouden worden, want hoe krijg je de vele mensen die het zwaar hebben in de Verenigde Staten, het rijkste en machtigste land uit de hele wereldgeschiedenis, dat in allerlei opzichten buitengewone voordelen geniet, zover dat ze hun dagelijkse leven kunnen verdragen?" (11). Het is deze blinde vlek die Chomsky wil ontsluiten. Hij wil laten zien hoe een door een 'elite' gedomineerde sociale orde en een regelkorset de overhand verkregen op een democratische legitimering van de macht, in de ijdele (?) hoop hiermee begin te maken met een moreel appel en omkering van de bestaande orde.

De tien dogma's die Chomsky ter sprake brengt, werpen een flinke schaduw over het vermogen des mensen om een sociale orde zelfstandig vorm te geven. Alles wijst erop dat zulks onder de huidige omstandigheden wel bekoorlijk, maar niet mogelijk is. Dit verklaart waarom Chomsky tamelijk fors aan de boom schudt. De lezer moet zich wapenen tegen een behoorlijk pamflettair en bij tijd en wijle bitter register, dat niet altijd even doorwrocht oogt en/of met wetenschappelijke pretenties wordt omringd. De 'tien principes' spreken boekdelen: zorg voor minder democratie, vorm de ideologie, verbouw de economie, schuif de last af op anderen, doe een aanval op de solidariteit, zorg dat wetgevers uit je hand eten, beïnvloed de verkiezingen, hou het gepeupel in het gareel, produceer instemming, en marginaliseer de bevolking. Het zijn stuk voor stuk wijdlopijge themata waaronder we twee hoofdlijnen kunnen ontdekken.

Het einde van de Amerikaanse droom toont in eerste instantie hoe politiek en burgerschap, onder impuls van recente tendenzen en ontwikkelingen, weer een legitieme plaats kunnen opeisen. Consumenten worden op deze plaats met burgers vergeleken. Chomsky heeft geen hoge dunk van de al in onze kindertijd met 'zeurpsychologie' omgeven existentiële dreiging die zich laat voorstaan op consumenten die irrationele keuzes maken. Die kwalijke trend zet zich door in de pubertijd: het openbare onderwijs ligt behoorlijk onder vuur en moet het vooral

hebben van “indoctrinatie”. Wie een diploma haalt, moet een studieschuld torsen. Ook het universitaire onderwijs is in dit bedje ziek. De universiteit omringt zich met een defensieve architectuur (er zijn nauwelijks plaatsen meer voorzien waar grote groepen studenten kunnen scholen), en Chomsky ziet een bedenkelijke tendens “om het onderwijs te reduceren tot het bijbrengen van mechanische vaardigheden en het onderdrukken van alle creativiteit en onafhankelijkheid, zowel bij de leerlingen als bij het onderwijzend personeel” (36). Het zijn allerlei terechte en controversiële bekommernissen die een hoop wantrouwen verrechtvaardigen en wier ommekeer essentieel is voor het welslagen van een door burgers bemiddelde sociale orde.

Om de urgentie van de strijd die in het verschiet ligt kracht bij te zetten, schakelt Chomsky in een tweede fase geregeld een versnelling hoger. Hij wijst op een ongezonde entente tussen politiek en bedrijfsleven. Er zijn aanwijzingen waaruit blijkt dat de eerste niet alles in het werk stelt om het algemene belang te behartigen, terwijl de tweede dat uit zijn aard niet doet. Chomsky noemt hen *de meesters van de mensheid*. Het gaat om banken, investeringsfondsen, verzekeringsmaatschappijen en wat dies meer, die niet langer aan een buiten zichzelf bestaande structuur appelleren. Oude en nieuwe media hebben hieraan deel, maar vormen ook een kans om het kwaad ten goede te keren. Arbeidsorganisaties en actieve massamobilisatie kunnen het tij keren.

Ontegenzeggelijk moet een in het defensief gewrongen burgerschap en de lippendienst van politiek aan bedrijfsleven, uitmonden in een figuur als Donald Trump. Wie de touwtjes niet aan elkaar weet vast te knopen, en geen helder overzicht heeft over de zaken zoals die er voorstaan, kan niet anders dan besluiten tot een oriëntatie die destructief is: “Al die ongerichte woede ondermijnt de maatschappelijke verhoudingen, maar dat is ook juist de bedoeling,” schrijft Chomsky somber aan het eind van zijn boek. “Het gaat erom dat de mensen elkaar haten en vrezen, en alleen nog maar voor zichzelf opkomen, zonder ook maar een poot uit te steken voor anderen” (163).

Het einde van de Amerikaanse droom lepelt vlot binnen. Chomsky sleept zijn lezer van de ene naar de andere fraaie volzin. Uittreksels ontleend aan het steunmateriaal, aan het eind van elk van de tien hoofdstukken, verluchten de uitgave aanzienlijk. Toch is het niet al koek en ei. Chomsky kan eendeels zijn politieke kleur (rood) nauwelijks verstoppen, en weet anderdeels al met al, bezijden de afbraak van de status quo en het met alle zonden overladen van politiek rechts, weinig tot geen sereniteit te brengen over mogelijke alternatieven. Participatief burgerschap vormt de inzet van een vlammend pleidooi. Wat ontbreekt, is een reflectie over de manier waarop het systeem van binnenuit kan worden hervormd. Blijkens de ondertitel wordt vooral een uitkomst voor het probleem van machtsconcentratie in het vooruitzicht gesteld. Maar die uitkomst

blijkt naderhand niet, zodat we opnieuw bij de eeuwenoude vraag uitkomen: valt een warm vertrouwen in de goedheid van de medemens en in participatieve kwaliteit van de burger wel te rechtvaardigen? In hoofdstuk 10 benadert Chomsky die vraag door het paradigma van de interactie. Essentieel is het onderlinge spreken en het bevragen van dominantiestructuren en hiërarchieën, responsiviteit aan de eigen kroost. Eén ding lijkt vast te staan: de Amerikaanse droom is op sterven na dood. Of *Het einde van de Amerikaanse droom* haar opnieuw leven kan inblazen, blijft ook anno 2018 ongewis.

Maarten COLETTE (Brussel)

KIJKEN EN VOELLEN MET DE OREN

Tomas Serrien, *Klank – Een filosofie van de muzikale ervaring*, Antwerpen/Amsterdam, Houtekiet, 2017, 212 pp., €19,99 ISBN 9789089246097

Er is de laatste jaren iets fundamenteel aan het veranderen in de filosofische oriëntatie op muziek. In lang vervlogen tijden was de *musica* nog een deeldiscipline van de wiskunde: in de muziek werden de getallen hoorbaar, die aan de sterrenhemel zichtbaar werden. Zo kon het intellect zijn beide belangrijkste partners uit het rijk van de zintuigen te hulp roepen, om tot een dieper inzicht in de ontologische structuur van het universum te geraken. Zelfs Jean-Philippe Rameau, die in 1722 een van de belangrijkste teksten uit de geschiedenis van de reflectie op muziek publiceert, begint zijn *Traité de l'Harmonie* nog met de woorden: 'La Musique est la Science des Sons'. Een wetenschap dus, die kennis over de eigenschappen van klanken mogelijk maakte, veel meer dan een praktijk die tot onze emotionele verbeelding zou kunnen spreken.

Maar de laatste tijd dringt het *ervaren* van muziek zich meer op de voorgrond. Een recent boek over muziekfilosofie heet eenvoudig *Muziek ervaren*, en ook in tijdschriftartikelen wint de benadering vanuit de eigen luisterervaring terrein. Het valt daarbij op dat auteurs met een zo uiteenlopende muzikale achtergrond als bijvoorbeeld Leo Samama, Erik Heijerman en Jos Kessels allemaal sterk de nadruk leggen op de *diepgang* die te ervaren is in muziek die er werkelijk toe doet. Markant is bovendien dat velen die zich in ons taalgebied met de muziekfilosofie bezighouden een uitgesproken voorkeur aan de dag leggen voor een benadering vanuit de fenomenologie – dit in tegenstelling tot hun Angelsaksische collega's,